

Державна служба статистики України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державної служби
статистики України
17.12.2013 р. № 398

(зі змінами, затвердженими
наказом Державної служби
статистики
30 грудня 2022 р. № 439)

**Методологічні положення оновленої версії
системи національних рахунків 2008 року**

Видання офіційне

Київ – 2013

Державна служба статистики України

Відповідальний за випуск – директор департаменту макроекономічної статистики Держстату України І.М. Нікітіна.

Методологічні положення оновленої версії системи національних рахунків 2008 року (далі – методологічні положення) вміщують опис змін концептуальних підходів до розрахунку окремих показників і агрегатів системи національних рахунків у зв'язку із запровадженням у статистичну діяльність нової версії міжнародного стандарту Системи національних рахунків 2008 року (СНР-2008) [1] та розробленої на його основі Європейської системи національних і регіональних рахунків 2010 року (ESA-2010) [2].

У положеннях наведено характеристику концептуальної основи показників порівняно з попередніми версіями міжнародних стандартів СНР-1993 [3] і ESA-1995 [4], окреслено зміни, які будуть запроваджені у методологічних підходах до складання агрегатів національних рахунків на основі удосконалення статистичних обстежень і адміністративної інформації, а також системи класифікацій.

При підготовці Методологічних положень ураховано досвід статистичних організацій інших країн (Данії, Польщі, Чехії) щодо проведення аналогічних розрахунків.

Документ складається зі вступу, двох розділів, переліку використаної літератури та додатка.

Ці методологічні положення призначені для використання фахівцями Державної служби статистики України.

Методологічні положення підготовлені фахівцями департаменту макроекономічної статистики Держстату України.

Методологічні положення схвалені Комісією з питань удосконалення методології та звітної документації Держстату України (протокол від 17.10.2013р. № 11), зі змінами, схваленими Комісією з питань удосконалення методології та звітної документації Державної служби статистики України (протокол від 09 грудня 2022 року № КПУМ/30-22).

Держстат України:

вул. Шота Руставелі, 3, м. Київ, 01601

<http://www.ukrstat.gov.ua>

телефон: (044) 287-24-22

адреса електронної пошти: office@ukrstat.gov.ua

ЗМІСТ

	Вступ.....	4
1.	Загальні положення.....	5
2.	Зміни методології національних рахунків, які впливають на обсяг і структуру ВВП.....	6
2.1.	Умовна оплата послуг фінансових посередників.....	6
2.2.	Послуги страхування.....	9
2.3.	Наукові дослідження і розробки.....	10
2.4.	Видатки на озброєння.....	11
2.5.	Операції із зовнішньої торгівлі товарами.....	11
2.6.	Нелегальна економічна діяльність.....	12
2.7.	Послуги з проживання у власному житлі.....	13
2.8.	Вплив методологічних змін на складові ВВП.....	14
	Література.....	16
	Додаток.....	18

Вступ

Методологічні положення оновленої версії системи національних рахунків 2008 року розроблені на виконання Плану дій щодо реалізації Стратегії розвитку державної статистики на період до 2017 року, яким передбачено запровадження оновленого міжнародного стандарту системи національних рахунків 2008 року.

Метою розроблення цих методологічних положень є запровадження у практику складання національних рахунків України методологічних змін розрахунку окремих показників і агрегатів системи національних рахунків, передбачених новими версіями міжнародного стандарту СНР-2008 та європейського стандарту ESA-2010.

Запровадження вищезазначених змін у показники існуючих національних рахунків відбуватиметься у декілька етапів. На першому етапі пріоритет буде віддано тим питанням, які впливають на обсяг і структуру ВВП як узагальнюючого макроекономічного показника.

Методи розрахунку показників, передбачені цими методологічними положеннями, використовуватимуться у річних і квартальних розрахунках ВВП.

Методологічні положення вміщують:

- загальні положення щодо запровадження оновлених міжнародних стандартів у сфері статистики національних рахунків (розділ 1);
- опис методологічних змін, які впливають на обсяг і структуру ВВП (розділ 2);
- додаток.

Під час розробки методологічних положень урахувалися положення національної законодавчої бази [5], міжнародних стандартів у сфері національних рахунків [1, 2, 3, 4, 11, 12, 16] та суміжних сфер статистики [8, 9, 10], а також рекомендації міжнародних експертів [6, 7].

1. Загальні положення

Перший міжнародний стандарт у сфері статистики національних рахунків (СНР) був розроблений у 1953 році. Розвиток нових явищ в економіці та зміни потреб користувачів статистичної інформації зумовили оновлення методології, теоретичних концепцій і стандартів національного рахівництва у 1968 і 1993 роках. Останній перегляд СНР, який відбувся у 2008 році, був викликаний зростаючою роллю інформаційних і комунікаційних технологій у процесах виробництва, збільшенням значущості нематеріальних активів і послуг, глобалізацією національних економічних систем і соціальних реформ, а також необхідністю узгодження методології з іншими міжнародними стандартами та керівництвами у сфері макроекономічної статистики, зокрема зі статистикою державних фінансів, грошово-кредитною статистикою і статистикою платіжного балансу.

Остаточний варіант міжнародного стандарту СНР-2008 [1], який було схвалено Статистичною комісією ООН на 39 (I частина) та на 40 (II частина) сесіях, зберігаючи основні теоретичні положення попереднього стандарту – СНР-1993 [3], вміщує опис нових економічних явищ, деталізує визначення, концепції та наводить розширені роз'яснення щодо питань, які привертають найбільшу увагу аналітиків.

Ще одним важливим міжнародним стандартом у цій сфері статистики є Європейська система національних і регіональних рахунків [2], яка була розроблена Євростатом у 2010 році для країн Європейського Співтовариства з використанням концептуальної основи СНР-2008. Перевагою цього стандарту є більша конкретизація визначень агрегатів системи та методів їхнього розрахунку.

Метою перегляду СНР та ESA є актуалізація методології національного рахівництва відповідно до сучасного рівня розвитку економічного середовища, прогресу методологічних досліджень і потреб користувачів. Унесені зміни стосуються переважно нефінансових активів, фінансових послуг і фінансових інструментів, показників іншого світу (платіжного балансу), сектору загального державного управління. Більшість рекомендацій стосується економічних одиниць і операцій, які характеризують зростаючу глобалізацію економіки, інновації у фінансових інструментах тощо. Через зміни в обчисленні показників виробництва, споживання та нагромадження, запровадження оновленої методології призведе до певних змін узагальнюючих показників СНР, зокрема валового внутрішнього продукту (ВВП).

Відповідно до рекомендацій Статистичного департаменту Європейської економічної комісії ООН, Статистичного комітету СНД, а також інших міжнародних організацій, з огляду на тривалий термін, необхідний для проведення цієї роботи в повному обсязі, на першому етапі запровадження зазначених методологічних змін пріоритет буде віддано тим питанням, які впливають на обсяг і структуру ВВП як узагальнюючого макроекономічного показника.

2. Зміни методології національних рахунків, які впливають на обсяг і структуру ВВП

2.1. Умовна оплата послуг фінансових посередників

Послуги фінансового посередництва полягають в акумулюванні банками й іншими фінансовими установами тимчасово вільних фінансових ресурсів одних інституційних одиниць і надання їх у тимчасове користування на зворотній основі іншим інституційним одиницям.

Фінансове посередництво здійснюють одиниці двох інституціональних підсекторів сектору фінансових корпорацій: інші депозитні корпорації та інші фінансові посередники, крім страхових корпорацій і недержавних пенсійних фондів¹. Вони забезпечують прибуток від цієї діяльності шляхом встановлення різних відсоткових ставок для позичальників і кредиторів. Таким чином, оплата цих послуг включена в неявній формі до процентних доходів за наданими кредитами, а також до процентних витрат за залученими депозитами, для яких встановлені нижчі ставки відсотків.

Згідно із СНР-1993 випуск умовно обчислених послуг фінансового посередництва (УОПФП) визначався як різниця між одержаними фінансовими посередниками процентними доходами за наданими кредитами і сплаченими ними процентними витратами за залученими депозитами. Він відносився до проміжного споживання та валової доданої вартості (зі зворотнім знаком) умовного виду діяльності.

У СНР-2008 випуск цих послуг повинен бути обчислений за кредитами та за депозитами, наданими і розміщеними у фінансових установах, як різниця між фактичними ставками одержаних і сплачених відсотків і базисною ставкою відсотка, яка відображає чисту вартість запозичення коштів. УОПФП для операцій з кредитами обчислюється шляхом множення середнього залишку позичок за звітний період на різницю між ставкою відсотка за кредитами і базисною ставкою відсотка. Для операцій з депозитами – множенням середнього залишку депозитів за звітний період на різницю між базисною ставкою відсотка й ставкою відсотка за депозитами. Розрахунок здійснюється за такою формулою:

$$\text{УОПФП} = [(rL - rr) * yL] + [(rr - rD) * yD], \quad (1)$$

де:

yL – залишки кредитів у середньому за звітний період,

yD – залишки депозитів у середньому за звітний період,

rL – ставка відсотка за кредитами,

rD – ставка відсотка за депозитами,

rr – базисна ставка відсотка,

¹ Країнами Європейського Співтовариства досягнуто домовленості, що УОПФП для центральних банків не розраховуватиметься, а їхній випуск, як і раніше, вимірюватиметься за сумою витрат на проміжне споживання, оплати праці найманих працівників, споживання основного капіталу й інших податків, за винятком субсидій, на виробництво [2, § 14.16].

$(rL - rr) * yL$ – УОПФП за кредитами,
 $(rr - rD) * yD$ – УОПФП за депозитами.

Внутрішню базисну ставку рекомендовано визначати на основі ставки за кредитами і депозитами на міжбанківському ринку. Іноді таке рішення призводить до появи негативних значень УОПФП. У таких випадках фахівці МВФ [6, стор. 31] рекомендують визначати цю ставку як середню арифметичну між ставками за кредитами та за депозитами для кожного інституційного підсектора економіки, який споживає послуги фінансового посередництва.

При обчисленні випуску цих послуг не враховуються взаємні операції на міжбанківському ринку між одиницями підсекторів інших депозитних корпорацій та інших фінансових посередників, крім страхових корпорацій та недержавних пенсійних фондів.

Показники експорту й імпорту послуг УОПФП визначаються за даними платіжного балансу. Імпорт цих послуг включається до проміжного й кінцевого споживання відповідних секторів.

Розподіл УОПФП за користувачами та його вплив на ВВП і валовий національний дохід залежить від виду наданих позик та залучених депозитів, а саме:

а. Кредити надані та депозити, залучені резидентними фінансовими посередниками для проміжного споживання ринкових виробників, включаючи домашні господарства, які є власниками некорпорованих підприємств та нерухомості. У цьому випадку випуск УОПФП фінансовими посередниками включається до проміжного споживання ринкових виробників і не має впливу на ВВП та національний дохід.

б. Кредити надані та депозити, залучені резидентними фінансовими посередниками для проміжного споживання неринкових виробників або для кінцевого споживання домашніх господарств. Якщо УОПФП споживають неринкові виробники, він уключається до їхнього проміжного споживання, при цьому збільшуючи вартість їхнього випуску та відповідні показники витрат на кінцеве споживання. Таким чином, ВВП та національний дохід зростуть на обсяг цієї частини розподілу УОПФП. Так само збільшить ВВП і національний дохід УОПФП на споживчі кредити, використані домашніми господарствами у складі кінцевого споживання.

в. Кредити надані та депозити, залучені резидентними фінансовими посередниками нерезидентним нефінансовим користувачам (експорт УОПФП). Експорт УОПФП збільшує ВВП, проте при переході до національного доходу це зростання балансується скороченням процентних доходів від сектору іншого світу, оскільки УОПФП відраховується з процентних доходів, отриманих за кредитами, і додається до процентних витрат, сплачених за депозитами. Таким чином, експорт УОПФП не вплине на національний дохід.

г. Кредити надані та депозити, залучені нерезидентними фінансовими посередниками для проміжного споживання ринкових виробників,

включаючи домашні господарства, які є власниками некорпорованих підприємств та нерухомості (імпорт УОПФП). ВВП скоротиться на суму цієї категорії імпорту УОПФП, а відповідно – зросте проміжне споживання. Проте при переході до національного доходу це скорочення буде компенсоване зростанням процентних доходів, отриманих за винятком сплачених сектору іншого світу, оскільки УОПФП додається до процентних доходів, отриманих за депозитами, та відраховується від процентних витрат, сплачених за кредитами. Таким чином, ця категорія імпорту не вплине на національний дохід.

д. Кредити надані та депозити, залучені у фінансових посередників-нерезидентів для проміжного споживання неринковими виробниками та для кінцевого споживання домашніх господарств (імпорт УОПФП).

е. Імпорт УОПФП неринковими виробниками призведе до зростання їхнього проміжного споживання, а відповідно – й випуску, тобто збільшить витрати на кінцеве споживання. За методом кінцевого використання зростання кінцевих споживчих витрат буде компенсоване збільшенням імпорту. Проте національний дохід зросте внаслідок збільшення процентних доходів, отриманих за депозитами, за винятком процентних витрат, сплачених за кредитами. Також коли УОПФП буде імпортований домашніми господарствами для кінцевого споживання, це не вплине на ВВП, проте збільшить національний дохід.

За домовленістю між країнами Європейського Співтовариства УОПФП не розраховується для міжбанківських операцій за кредитами і депозитами ані в межах фінансових посередників-резидентів, ані між ними та фінансовими посередниками-нерезидентами. Проте ці міжбанківські операції враховуються при визначенні базисної ставки відсотка [2, § 14.04].

Розподіл проміжного споживання УОПФП за видами економічної діяльності здійснюється пропорційно до сум наданих кредитів та залучених депозитів, а за відсутності відповідної інформації – пропорційно до їхнього випуску [2, § 14.15].

Таким чином:

- ВВП зросте на обсяг УОПФП, виробленого фінансовими посередниками-резидентами і розподіленого за секторами загального державного управління, домашніх господарств у частині споживчого кредитування, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та іншого світу;

- ВВП зменшиться на обсяг імпортованого УОПФП, розподіленого до інституційних секторів нефінансових корпорацій, фінансових корпорацій, за винятком підсекторів національного банку, інших депозитних корпорацій та інших фінансових посередників, за винятком страхових корпорацій і недержавних пенсійних фондів, а також сектору домашніх господарств у частині володіння ними нерухомістю та некорпорованими підприємствами.

Для визначення індексів фізичного обсягу УОПФП [2, § 14.14] суми кредитів і депозитів дефлятують у ціни базового періоду з використанням загального індексу інфляції або імпліцитного цінового дефлятора кінцевого

споживання. Ціна УОПФП складається з двох компонентів:

- різниці між банківською процентною ставкою і базовою ставкою, що становить націнку, зароблену фінансовим посередником;
- цінового індексу, використаного для дефлятування запасів кредитів і депозитів у ціни базового періоду.

УОПФП у цінах базового періоду для кредитів і депозитів обчислюється за формулою:

$$\text{УОПФП}_{p(t-1)} = \frac{yL_t (yD_t)}{PI} * M_{t-1} , \quad (2)$$

де:

PI – індекс цін до базового періоду,

M_{t-1} – ефективна відсоткова ставка базового періоду для кредитів ($rL - rr$) або для депозитів ($rr - rD$).

2.2. Послуги страхування

Згідно із СНР-1993 перестраховання відображалося консолідовано з прямим страхуванням, а випуск послуг страхування визначався як різниця між страховими преміями і виплатами. Застосовувався облік на чистій основі, коли частина премій з прямого страхування була відображена як сплачена отримувачем поліса прямому страховику, а частина – перестраховику. Відповідно до СНР-2008 операції між страховиком і перестраховиком (перестраховання) слід відображати як окрему сукупність операцій, тобто окремо для страхових премій, які підлягають сплаті страховику і перестраховику. Таким чином, страхові премії відображаються спочатку як такі, що підлягають сплаті страховику, а потім менший їхній обсяг – як такі, що підлягають сплаті перестраховику (облік на валовій основі). Послуги, надані перестраховиком, уключаються до проміжного споживання первинного страховика.

Випуск послуг з перестраховання обчислюється так:

$$RIO = IP - IC - IR , \quad (3)$$

де:

RIO – випуск послуг з перестраховання,

IP – надходження страхових платежів від перестраховувальників,

IC – страхові виплати, сплачені перестраховувальникам,

IR – частка перестраховиків у резервах незароблених премій.

У випадку великих катастроф страхові відшкодування можуть подекуди перевищувати поточні страхові платежі. Для уникнення від'ємних значень випуску послуг страхування у такому випадку в СНР-2008 рекомендовано здійснювати коригування страхових виплат шляхом

використання згладжених рядів даних за попередні періоди або оцінювати випуск послуг страхування на основі витрат на виробництво, включаючи оцінку імпліцитного прибутку. Надзвичайні виплати можуть бути відображені не як поточні, а як капітальні трансферти.

2.3. Наукові дослідження і розробки

Згідно із СНР-1993 ринковий випуск науково-дослідної діяльності включався до проміжного споживання, а неринковий випуск сектору загального державного управління – до складу колективних кінцевих споживчих витрат цього ж сектору.

У СНР-2008 цей підхід було змінено. Ураховуючи те, що результати наукових досліджень і розробок (запаси знань) є передумовою майбутнього економічного росту і можуть неодноразово використовуватися в процесі виробництва, було прийнято рішення про віднесення результатів цієї діяльності до валового нагромадження основного капіталу. До складу активів і валового нагромадження основного капіталу повинні бути включені витрати на науково-дослідну діяльність, результати якої реалізуються іншим одиницям або можуть принести у майбутньому вигоди їхнім власникам, наприклад підвищення продуктивності або зниження видатків виробництва.

Таким чином, до валового нагромадження основного капіталу, відповідно до характеристик видів науково-дослідної діяльності, наведених Керівництвом Фраскаті [8], входять фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та науково-технічні розробки.

У складі проміжного споживання залишаються такі результати науково-дослідної діяльності:

- які неможливо використовувати багаторазово у процесі виробництва (допоміжні науково-технічні послуги);
- за відсутності намірів отримати вигоди з боку власника або виробника;
- за умови придбання ринковими виробниками виду економічної діяльності М 72 "Дослідження і розробки" згідно з КВЕД-2010.

Розподіл валового нагромадження результатів наукових досліджень і розробок за інституційними секторами економіки та видами економічної діяльності здійснюється так:

- ринковий випуск усіх секторів економіки розподіляється відповідно до джерел фінансування, за винятком виду діяльності М 72 "Дослідження і розробки", де придбання цих послуг відноситься до проміжного споживання;
- випуск ринкових виробників (корпорацій) для власного кінцевого використання входить до їхнього власного валового нагромадження;
- неринковий випуск сектору загального державного управління, фактичними користувачами якого можуть бути інституційні одиниці всіх секторів економіки, через неринковий характер надання цих послуг умовно відноситься до валового нагромадження основного капіталу одиниць сектору загального державного управління і розподіляється пропорційно до їхніх

витрат за кодом економічної класифікації 1171 "Дослідження і розробки, окремі заходи розвитку по реалізації державних (регіональних) програм".

Наслідком унесення вищевказаних методологічних змін стане:

- зменшення проміжного споживання ринкових виробників у частині придбання ними результатів науково-дослідної діяльності та відповідне збільшення їхньої доданої вартості;

- зменшення кінцевих споживчих витрат сектору загального державного управління на суму витрат на науково-дослідну діяльність;

- збільшення валового нагромадження основного капіталу інституційних секторів корпорацій та загального державного управління.

2.4. Видатки на озброєння

СНР-2008 рекомендує класифікувати системи озброєнь (транспортні засоби, військові кораблі, підводні човни, бойові літаки, танки, засоби транспортування і пускові установки ракет тощо) як основні засоби з використанням аналогічних критеріїв. Зокрема, видатки на озброєння, термін використання яких перевищує один рік, мають бути перенесені з проміжного споживання (згідно із СНР-1993) до валового нагромадження основного капіталу і включені до складу вироблених активів. Видатки на об'єкти одноразового використання (боєприпаси, снаряди, ракети, бомби тощо) розглядаються як матеріальні оборотні засоби військового призначення.

У національних рахунках наслідком цього буде скорочення проміжного споживання і випуску сектору загального державного управління у виробничому методі, а також зменшення витрат на колективне кінцеве споживання сектору загального державного управління поряд зі збільшенням валового нагромадження цього сектору.

2.5. Операції із зовнішньої торгівлі товарами

У СНР-1993 і п'ятому виданні Керівництва зі складання платіжного балансу для товарів, направлених для переробки за кордон, відображалася зміна власника, якої фактично не було. Тому ці товари включалися до експорту, коли вони залишали першу країну, і знову до імпорту, коли вони поверталися у переробленому вигляді.

СНР-2008 і шосте видання Керівництва зі складання платіжного балансу [9] рекомендують відображати експорт та імпорт виключно на підставі зміни власності, тобто потоки товарів між країною-власником і країною, яка надає послуги з перероблення, не повинні включатися до показників експорту та імпорту товарів. Натомість у складі експорту та імпорту слід відобразити послуги з перероблення товарів. Це призведе до скорочення обсягів експорту та імпорту. Наслідком цього також буде скорочення випуску і проміжного споживання нефінансових корпорацій у виробничому методі. Додаткова рекомендація СНР-2008 полягає у відображенні операцій з перепродажу товарів за кордоном, що призведе до

методологічних змін при побудові рахунків товарів і послуг, виробництва, операцій з капіталом, а також рахунка іншого світу.

2.6. Нелегальна економічна діяльність

СНР-2008 визначає, що до сфери виробництва у національних рахунках повинна бути включена економічна діяльність, яка безпосередньо не спостерігається, тобто не охоплена регулярними статистичними спостереженнями. Можливими причинами цього можуть бути: неформальний характер подібної діяльності; приховування виробничої діяльності з метою уникання сплати податків, внесків на соціальне страхування, законодавчих стандартів щодо мінімальної заробітної плати, заповнення форм статистичної звітності та інших адміністративних форм; нелегальний характер діяльності [1, §§ 6.39-6.40]. Таким чином, нелегальна економічна діяльність має бути включена до показників національних рахунків.

Класифікація типів неповного охоплення економічних явищ статистичними й адміністративними даними, зокрема нелегальної економічної діяльності, та методика визначення їхніх обсягів ґрунтуються на методологічних положеннях "Табличного підходу до вичерпності" Євростату [11] та "Керівництві з вимірювання економіки, яка безпосередньо не спостерігається", розробленому ОЕСР [12].

Відповідно до "Табличного підходу до вичерпності" ця діяльність класифікується як тип N2. "Виробники, які навмисне не реєструються — нелегальна діяльність". До неї входить діяльність виробників, які повністю уникають реєстрації.

Не включаються до цього типу одиниці, які здійснюють нелегальну діяльність, проте віднесені до інших типів неповноти даних:

- виробники, від яких не вимагається реєструватись (виробництво товарів та послуг для власного кінцевого споживання);
- зареєстровані виробники, які звітують про нелегальну діяльність під виглядом дозволеної.

На рівні ЄС узгоджено три види діяльності, які мають бути включені до національних рахунків: виробництво та розповсюдження наркотиків, проституція, контрабанда алкоголю і тютюнових виробів [7, стор. 10].

Оцінка нелегального виробництва здійснюється на основі визначення пропозиції або використання нелегальних товарів і послуг у кількісному вираженні та середніх цін на них. Вони не повинні включати діяльність, яка може бути відображена під виглядом легальної.

Для оцінки обсягів послуг проституції використовуються дані соціологічних опитувань і спеціальних досліджень [13] щодо кількості зайнятих у цій сфері та вартості наданих послуг.

Для визначення обсягів виробництва та споживання наркотичних засобів використовуються дані щодо кількості споживачів за результатами спеціальних періодичних досліджень [14, 15], обсягів вилучених

наркотичних засобів і середніх цін на них, за даними Міністерства внутрішніх справ і Служби безпеки України. При цьому береться до уваги те, що частка виявлених наркотиків залежно від виду становить лише частину загального обсягу реалізації. На підставі обсягу реалізації визначається торговельна націнка з реалізації наркотичних засобів. Торговельна націнка та вартість виготовлених в Україні наркотичних засобів складають загальний обсяг цього виду нелегальної діяльності.

Для визначення обсягу контрабанди алкоголю і тютюнових виробів використовується метод товарних потоків. Обсяги споживання та контрабанди цих товарів визначаються за даними міжнародних організацій щодо рівнів споживання в Україні та шляхом побудови натурально-вартісних балансів. При розрахунку за виробничим методом торговельна діяльність із продажу контрабандних товарів не може бути відокремлена від продажу, здійснюваному дрібними роздрібними продавцями, діяльність яких уже включена до інших типів неповноти даних.

2.7. Послуги з проживання у власному житлі

Оцінка послуг з проживання у власному житлі є однією з важливих складових для забезпечення повноти національних рахунків. Методика її обчислення за методом витрат користувачів ґрунтується на рекомендаціях Організації економічного співробітництва і розвитку [16].

Системою національних рахунків рекомендовано визначати умовну оплату послуг з проживання у власному житлі на основі цін фактичної орендної плати за аналогічне житло. Проте у випадку, якщо винаймається невелика частка житла (менша за 25% загальної кількості) такий метод оцінки є неприйнятним. Це зумовлює необхідність застосування для оцінки вартості проживання у власному житлі методу витрат користувачів. Цей метод полягає в оцінюванні кожного виду витрат, які власники житла повинні були б узяти до уваги при встановленні ринкової квартирної плати за умови здавання власного житла внайми. До таких витрат входять проміжне споживання, інші податки, пов'язані з виробництвом, споживання основного капіталу, прибуток і аналогічні доходи.

Вартість житлового фонду, для якого обчислюється умовна оплата послуг із проживання у власному житлі, у поточних цінах (K_{ir}) визначається за такою формулою:

$$K_{ir} = K_{new} / S_{new} * S_{tot} * (1 - (A / L)) * Q * S_{priv} / S_{tot} * (1 - (S_{ar} / S_{priv})), \quad (4)$$

де:

K_{ir} – загальна вартість житлового фонду, для якого обчислюється умовна оплата послуг із проживання у власному житлі, у поточних цінах;

K_{new} – вартість житлового фонду, введеного у звітному періоді;

S_{new} – площа житлового фонду, введеного у звітному періоді;

S_{tot} – загальна площа житлового фонду;

S_{priv} – площа приватизованого житлового фонду;
 S_{ar} – площа житлового фонду, який фактично здається в оренду;
 A – середній вік житлового фонду;
 L – очікувана тривалість використання житлового фонду (середня для країн Європи – 70 років);
 Q – коефіцієнт якості наявного житлового фонду відносно нового (визначається експертним шляхом).

Споживання основного капіталу (CFK_{ir}) визначається за методом "геометричного списання без функції вибуття", тобто як постійна частка вартості житлового фонду в поточних ринкових цінах, за такою формулою:

$$CFK_{ir} = K_{ir} * D / L, \quad (5)$$

де:

D – залишковий коефіцієнт використання житлового фонду (середній для країн Європи – 1,6).

Оплата послуг із проживання у власному житлі (IR) обчислюється за такою формулою:

$$IR = EC + IN + FS + TAX + CFK_{ir} + I, \quad (6)$$

де:

EC – витрати на експлуатацію і поточний ремонт житла;

IN – страхові премії, сплачені власниками житла, за винятком страхового відшкодування;

FS – оплата послуг фінансового посередництва на придбання та реконструкцію житла;

TAX – податки на житлові послуги, на вартість житла, на вартість землі, розташованої під забудовою;

I – умовно обчислений прибуток на поточну вартість житла ($K_{ir} * 2,5\%$).

2.8. Вплив методологічних змін на складові ВВП

Узагальнений вплив методологічних змін, передбачених оновленим міжнародним стандартом СНР-2008, на складові ВВП наведений у додатку. Кожна із цих змін спричиняє збільшення або зменшення номінальних показників випуску, проміжного споживання, валової доданої вартості та категорій кінцевого використання ВВП:

- **зміна методики розрахунку УОПФП** має наслідком збільшення неринкового випуску, зростання проміжного споживання за видами економічної діяльності при загальному його скороченні за рахунок вилучення УОПФП за споживчим кредитуванням, скорочення валової доданої вартості ринкових виробників, збільшення кінцевих споживчих

витрат інституційних секторів домашніх господарств, загального державного управління та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, зростання обсягу ВВП;

- *зміна методики обчислення послуг страхування* призводить до зростання обсягу випуску цього виду діяльності при відповідному збільшенні його проміжного споживання і не впливає на обсяг ВВП;

- *включення результатів наукових досліджень до складу валового нагромадження* зменшує проміжне споживання цих послуг ринковими виробниками, тим самим збільшуючи їхню додану вартість; скорочує кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління² та збільшує валове нагромадження основного капіталу; збільшує обсяг ВВП;

- *віднесення видатків на озброєння до валового нагромадження основного капіталу* скорочує випуск і проміжне споживання, а також кінцеві споживчі витрати² сектору загального державного управління, відповідно збільшуючи валове нагромадження, через що не впливає на обсяг ВВП;

- *зміна відображення операцій із зовнішньої торгівлі товарами для перероблення* скорочує проміжне споживання і випуск, а також експорт та імпорт, практично не впливаючи на обсяг ВВП;

- *включення до сфери виробництва нелегальних видів економічної діяльності* збільшує випуск, проміжне споживання та валову додану вартість, а також витрати на кінцеве споживання домашніх господарств, що має наслідком зростання обсягу ВВП;

- *зміна методики обчислення послуг із проживання у власному житті* збільшує випуск, валову додану вартість і кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, а відповідно – і обсяг ВВП.

Запровадження методологічних змін, передбачених оновленим міжнародним стандартом СНР-2008, у національних рахунках України відбуватиметься паралельно із ретроспективним переглядом даних рахунків виробництва й утворення доходу за попередні роки [17] у зв'язку із запровадженням нової версії класифікації видів економічної діяльності КВЕД-2010 [18]. Зміна класифікації видів економічної діяльності також матиме певний вплив на показники національних рахунків унаслідок уточнення визначень та правил класифікування одиниць, які передають виробництво своєї продукції іншому виконавцю (аутсорсингу) [19].

² Кінцеві споживчі витрати сектору загального державного управління включають споживання основного капіталу зазначених видів активів.

Література

1. Система национальных счетов, 2008. Комиссия Европейских сообществ, МВФ, ОЭСР, ООН, Всемирный банк, Нью-Йорк, 2009. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp> – Назва з титул. екрана.
2. Європейська система національних та регіональних рахунків, 2010. Євростат. / *The European System of Regional and National Accounts, 2010. Eurostat. Regulation (EU) No 549/2013 21 May 2013.* [Електронний ресурс]. Режим доступа: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-02-13-269/EN/KS-02-13-269-EN.PDF – Назва з титул. екрана.
3. Система национальных счетов, 1993. Комиссия Европейских сообществ, МВФ, ОЭСР, ООН, Всемирный банк, Брюссель/Люксембург, Вашингтон, О.К., Нью-Йорк, Париж, 1998. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna1993.asp> – Назва з титул. екрана.
4. Європейська система національних та регіональних рахунків, 1993. Євростат, 1993, [Електронний ресурс]. / *European System of Accounts (ESA 1995). Eurostat.* Режим доступа: <http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/esa95/en/titelen.htm> – Назва з титул. екрана.
5. Закон України "Про офіційну статистику" від 16 серпня 2022 року № 2524-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2524-20#Text>
6. Звіт багатогалузевої статистичної місії, Статистичний департамент Міжнародного валютного фонду, 2010 / *Report of the Multitopic Statistics Mission (April 7-20, 2010) – Statistics Department. International Monetary Fund, 2010.*
7. Звіт про роботу місії експертів ЄС 20–23 серпня 2012 року "Розробка нових статистичних методологій і показників в окремих сферах статистики згідно зі статистичними стандартами ЄС", Компонент 1.2.
8. Вимірювання наукової і технічної діяльності. Керівництво Фраскати 2002. Пропозиції щодо стандартної практики обстеження досліджень та експериментального розвитку. ОЕСР. / *The Measurement of Scientific and Technological Activities. Frascati Manual 2002. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development OECD. Published by : OECD Publishing.*
9. Керівництво зі складання платіжного балансу. Шоста версія. – Вашингтон.: Міжнародний валютний фонд, 2009. / *Balance of Payments and International Investment Position Manual. Sixth Edition (BPM6). – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009.*
10. Руководство по статистике государственных финансов 2001 года. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2001.
11. Табличний підхід Євростату щодо вичерпності. Керівництво. Євростат. 15 березня 2005. / *Eurostat's Tabular Approach to Exhaustiveness. Guidelines. Eurostat. 15 March 2005.*

12. Вимірювання економіки, яка безпосередньо не спостерігається. Підручник. ОЕСР. – Париж. – 2002. / *Measuring the Non-Observed Economy – A Handbook. OECD. – Paris. – 2002.*
13. Аналітичний звіт за результатами опитування ЖКС у 2009 році. Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні. – Київ. – 2010.
14. Національний звіт щодо наркотичної ситуації. ДУ "Український медичний та моніторинговий центр з алкоголю та наркотиків МОЗ України". – Київ. – 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.damonitoring.net.ua/uk/current_information/49.html – Назва з титул. екрана.
15. Світовий звіт з наркотиків, 2012. / *World Drug Report, 2012.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/WDR-2012.html> – Назва з титул. екрана.
16. Дерек Блейд. Оценка услуг занимаемых владельцами жилищ: метод пользовательских расходов. ОЭСР. Доклад на 9 совещании ЕЭК ООН/Евростата/ОЭСР по национальным счетам 21-24 апреля 2008 г.).
17. Методологічні положення щодо ретроспективного перегляду рахунків виробництва й утворення доходу у зв'язку із запровадженням Класифікації видів економічної діяльності КВЕД-2010. Київ: Державний комітет статистики України, 2010.
18. Національний класифікатор України ДК 009:2010 "Класифікація видів економічної діяльності" (КВЕД). Київ: Держспоживстандарт України, 2010.
19. Методологічні основи та пояснення до позицій Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2010). Київ: Державний комітет статистики України, 2011.

Вплив змін СНР-2008 на види економічної діяльності*(відсотків до показника)*

Вид економічної діяльності	Секція КВЕД-2010	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	0,1	0,7	-0,8
Переробна промисловість, добувна промисловість, розроблення кар'єрів та інша промисловість	B, C, D, E	0,9	1,9	-2,4
Будівництво	F	22,7	33,6	-1,6
Оптова та роздрібна торгівля, транспорт і складське господарство, тимчасове розміщування й організація харчування	G, H, I	0,4	1,8	-0,8
Інформація та телекомунікації	J	1,9	5,1	-1,3
Фінансова та страхова діяльність	K	-9,7	7,4	-18,0
Операції з нерухомим майном	L	23,1	4,0	38,0
Професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	M, N	10,1	13,9	6,4
Державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	O, P, Q	0,6	0,7	0,6
Інші послуги	R, S, T, U	14,2	6,7	19,2
УОПФП			-100,0	-100,0
Разом		2,4	1,3	4,2

Вплив змін СНР-2008 на складові ВВП за виробничим методом та за категоріями кінцевого використання
(відсотків до показника)

	Умовна оплата послуг фінансових посередників	Послуги страхування	Наукові дослідження і розробки	Видатки на озброєння	Зовнішня торгівля товарами та аутсорсинг	Нелегальна економічна діяльність	Послуги з проживання у власному житті	Разом
ВИРОБНИЧИЙ МЕТОД								
Випуск	-0,3	0,0	0,1	0,0	1,7	0,2	0,7	2,4
Проміжне споживання	-1,4	0,0	-0,1	0,0	2,7	0,1		1,3
Валова додана вартість	1,4		0,5	0,0	0,0	0,4	1,8	4,2
МЕТОД КІНЦЕВОГО ВИКОРИСТАННЯ								
Кінцеві споживчі витрати								
домашніх господарств	1,7					0,5	2,4	4,6
загального державного управління	0,3		0,2	0,0				0,5
некомерційних організацій, що обслуговують домашні								
господарства	1,9							1,9
Валове нагромадження основного капіталу			2,3	0,1				2,4
Експорт								-5,8
Імпорт								-5,3
ВВП	1,2		0,5	0,0	0,0	0,4	1,6	3,6